

УДК 378.091.3.01-028.22:004.9

ГРИЦЕНКО А.П.,
кандидат педагогічних наук,
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,
м. Глухів, Україна

СЕРГІЄНКО В.П.,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ В ХОДІ ЇХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Практичний досвід використання компонентів інформаційної освітньої системи в ході формування професійної компетентності учителів історії в умовах неперервної освіти дозволив сформулювати ряд *педагогічних умов*, створення та дотримання яких забезпечує ефективність освітнього процесу.

Одним з найважливіших компонентів педагогічної системи ми вважаємо термін «умови» та «педагогічні умови». Дане питання широко вивчалось рядом науковців, серед яких: Ю. К. Бабанський [6], С. У. Гончаренко [1], Р. С. Немов [4], О. М. Пехота [5], Н. В. Іпполітова, Н. С. Стерхова [2] та інші. Приділяючи увагу ролі педагогічних умов у професійній педагогіці, як певних обставин від яких залежить організований продуктивний освітній процес фахової підготовки учителів, в той же час, недостатньо звертають увагу на визначення саме організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності учителів історії в ході їх неперервної освіти.

Виходячи із ситуації, що склалась, метою статті є розгляд педагогічних умов як компоненту педагогічної системи, що свідомо створюється в освітній діяльності й забезпечує ефективність протікання педагогічного процесу. Ми вважаємо, що педагогічні умови мають віддзеркалювати загальні тенденції розвитку сучасного суспільства та, зокрема, процеси реформування освіти.

Специфікою педагогічних умов використання засобів ІТ-технологій в ході формування професійної компетентності учителів історії, перш за все, є зміст фахової підготовки учителів історії в ході їх неперервної освіти, а також особливості інформатизації сучасних закладів освіти, домінуванням компетентнісного підходу тощо. До ряду продуктивних чинників ми відносимо такі спеціально створені умови, які необхідні й достатні для забезпечення продуктивності перебігу неперервної освіти:

1. *Упровадження до процесу фахової підготовки авторських компонентів інформаційної освітньої системи.* Це підтверджується значною кількістю вже створених мультимедійних видань з історії, які можна залучити до фахової підготовки учителів історії. Серед їх переліку присутні практичні усі види компонентів інформаційної освітньої системи (далі – ІОС): електронних підручників, посібників, електронних історичних атласів, інформаційно-довідкових мультимедійних видань, ігрових історичних навчально-розвивальних видань, тестових програм контролю історичних знань і умінь з використанням засобів мультимедіа. Без сумніву, системне впровадження компонентів ІОС до формування професійної компетентності учителів історії не обмежується лише такими їх видами і формами використання.

2. *Оновлення традиційних та введення інноваційних методів викладання історичних дисциплін із використанням компонентів ІОС.* Актуальність цієї педагогічної умови пов'язана зі специфікою викладання історії, у якому переважають індивідуальні форми навчання, коли особистість вчителя, його педагогічні й професійні якості мають визначну роль. За таких умов, засоби ІТ-технологій стають лише додатковим засобом професійного розвитку учителів історії в ході їх неперервної освіти.

Тож, формування професійної компетентності майбутніх учителів історії відбувається на основі органічного поєднання традиційних методів навчання історії та нових методів і методичних прийомів, які є наслідком інформатизації історичної освіти. Крім того, традиційні методи навчання історії поступово модифікуються, набувають нових специфічних рис. Так, упровадження до навчання історії компонентів ІОС вимагає залучення методів дистанційного навчання та вдосконалення традиційних методів індивідуального навчання й самонавчання. Зокрема, введення електронних підручників і посібників з історичних дисциплін активізує *методи самонавчання* учителів за допомогою взаємодії з освітніми ресурсами. Збільшується значення *індивідуальних методів навчання* (майбутній учитель – викладач, навчання one on one), які не обмежуються аудиторною формою реалізації (традиційним) індивідуальним заняттям), а набувають нових форм і можуть відбуватися через телефон, месенджери, електронну пошту, голосову пошту тощо.

Відповідно, в умовах використання нових методів вивчення історії, контекстне вивчення минулого з допомогою *методу створення історико-культурного контексту* також передбачає

використання учителями історії компонентів ІОС для «виходу» за межі історичного ходу подій та явищ з метою поглиблення усвідомлення тієї чи іншої історичної події чи факту, явища за рахунок візуального ознайомлення з історичними та культурними цінностями певного історичного періоду.

Реалізація нових *творчих методів* освітнього процесу у віртуальному середовищі дає ряд переваг, серед яких, перш за все, укладання тестів для контролю знань з історії в закладах освіти із залученням ресурсів навчальних сервісів LearningApps.org, quizizz, kahoot та програмних оболонок MS PowerPoint, MyTest X, UniTest System, інших конструкторів мультимедійних тестів. Ці методи передбачають володіння навичками роботи з відповідними комп'ютерними програмами для створення, запису й обробки зображень, звуків, аудіо- та відеоматеріалів.

3. Поєднання репродуктивних та проблемно-пошукових методів процесу фахової підготовки із залученням засобів ІТ-технологій за умови забезпечення пріоритету практичної діяльності з використанням компонентів ІОС.

В умовах опрацювання значних за обсягом історичних даних важливе значення набуває виконання учителями репродуктивних вправ у роботі з пошуку та опрацювання даних, що сприяє відпрацьовуванню практичних умінь і навичок, тому що формування навички потребує кількаразових дій за зразком, особливо під час накопичення відомостей з обов'язковою організацією діяльності з їх відтворення і застосування в ситуаціях, подібних до наведених у зразках. До відтворювального методу належать розв'язання типових завдань, виконання лабораторних робіт з інструктивними описами. Ефективність використання ІТ-технологій у різних видах практичної діяльності учителів історії забезпечується органічним поєднанням репродуктивних і продуктивних методів навчання історії. При цьому відзначимо підвищення значущості продуктивних методів (проблемно-пошукових, методу творчих завдань, аналізу-інтерпретації, візуалізації, створення історико-культурного контексту та ін.), введення нових видів творчих завдань (розроблення мультимедійних презентацій, комп'ютерне тестування, створення відео-фільмів тощо).

В умовах освітньої діяльності в ході неперервної освіти провідним методом є метод проблемного викладу, коли формулюється пізнавальне завдання, яке розкривається через систему доказів, а також з допомогою частково-пошукового або евристичного методу. Водночас саме використання компонентів ІОС передбачає використання *дослідницького або дослідного методу* в ході опрацювання історичних джерел, збору та опрацювання даних, самостійною роботою з паперовими та електронними інформаційними ресурсами у поєднанні з методами наукового дослідження.

4. Надання учителям історії необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з навчальними засобами ІТ-технологій, забезпечення педагогічного керування цим процесом. Володіння вчителем ІТ-технологіями стало вимогою часу, оскільки педагог, який відсторонюється від нововведень та інновацій, крім втрати кваліфікації, поступово втрачає авторитет в учнів, перестає бути для них зразком для наслідування. Тож, оволодіння навичками роботи з мультимедійними програмами й навчальними засобами з історії стає необхідною умовою їхнього фахової підготовки й розвитку в ході їх неперервної освіти.

Важливо, щоб учителі історії володіли необхідним обсягом теоретичних знань у галузі ІТ-технологій: знання про інформаційні процеси та технології, про використання мультимедіа у процесі неперервної освіти (робота з тестовим документами; таблицями; малюнками; діаграмами; презентаціями; комп'ютерними графічними об'єктами; Flash-анімацією тощо), вміння використовувати контроль знань з допомогою комп'ютера (здійснення моніторингу, проміжне діагностування, електронне тестування, прогнозування тощо), вміння використовувати готові електронні засоби й самостійно розробляти власні компоненти ІОС, навички інтернет-комунікації. Зокрема, дослідник В. Кобаль наголошує на поетапному керуванні навчально-пізнавальною діяльністю, виділяючи, зокрема, чотири таких етапи: 1) пропедевтичний; 2) засвоєння зразка міркування педагогів при розв'язанні певного виду завдань; 3) частково-самостійне виконання; 4) самостійна робота над завданням [3, с. 127].

Ефективність педагогічного керування процесом засвоєння учителями ІТ-технологій, опанування навичок роботи з компонентів ІОС з історії перебуває у прямій залежності від їх раціонального залучення викладачем, до класифікації їх змісту й визначення ефективних шляхів використання з урахуванням настанов, мотивів, потреб, ціннісних орієнтацій, дослідницького і навчального досвіду учителів. Опанування учителями ІТ-технологій є необхідною умовою подальшої педагогічної роботи як учителя історії у закладах загальної середньої освіти.

5. Уведення до процесу фахової підготовки учителів історії елементів дистанційного навчання. Уведення елементів дистанційного навчання створює умови для широкого використання засобів ІТ-технологій: електронних підручників, посібників, електронних історичних атласів, інформаційно-довідкових мультимедійних видань, ігрових історичних навчально-розвивальних видань, тестових програм контролю історичних знань і умінь з використанням засобів мультимедіа. Все це відбувається на основі збільшення значущості самостійної роботи: саморозвиток та самовдосконалення

учителів здійснюватиметься при активному використанні засобів ІТ-технологій. Для реалізації цієї педагогічної умови розроблені нові форми теоретичних завдань, які виконуються дистанційно, організовані форми інтернет-комунікації майбутніх учителів: навчання роботи з відомостями, наявними в інтернет-джерелах (пошук, аналіз, презентація, оформлення тощо), дотримання норм мережного етикету, що сприяє самовдосконаленню особистості майбутніх учителів історії, збагаченню їх інформаційної та загальної професійної культури тощо.

6. *Відповідне матеріально-технічне й програмне забезпечення процесу, фахової підготовки майбутніх учителів історії, створення власних компонентів інформаційно-освітньої системи.* Для забезпечення успішного опанування вчителями історії ІТ-технологій у процесі формування професійної компетентності, набуття навичок роботи з компонентів ІОС й створення власних електронних ресурсів важливим є усвідомлення необхідності використання комп'ютера (ноутбука), що має відповідні програми та кодеки з підключенням до мережі Інтернет.

Таким чином, активна інформатизація вітчизняної освіти та необхідність інтенсифікації неперервної освіти вчителів історії визначають важливі аспекти, які вирішуються в ході упровадження ІТ-технологій, які, безперечно, розширюють межі пошукової й дослідницької діяльності учителів історії, дозволяють їм не лише користуватися існуючими компонентами інформаційно-освітньої системи, а й створювати власні, що стає однією з педагогічних умов, дотримання яких підвищує ефективність формування професійної компетентності історії у процесі фахової підготовки в ході їх неперервної освіти. Дослідження окреслило перспективи подальших наукових пошуків з даної тематики, що сприяє неухильному оновленню та удосконаленню процесу фахової підготовки майбутніх учителів історії в ході переведення джерел, літератури та інформаційних ресурсів у цифровий формат, збільшення ролі дистанційної форми опанування історії із використанням ІТ-технологій, необхідності постійної самоосвітньої діяльності учителів історії. Подальшого теоретичного осмислення та експериментального апробування потребують механізми проєктування змісту компетентнісної освіти, розроблення методичних систем фахової підготовки всебічно розвинутих, професійно компетентних, патріотично налаштованих учителів історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Ипполитова Н., Стерхова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. *General and Professional Education*. 2012. №1. Рр. 8-14.
3. Кобаль В. І. *Методика розвитку пізнавальних інтересів учнів при вивченні історії України засобами краєзнавства*: монографія. Мукачеве, 2014. 229 с.
4. Немов Р. С. *Психология*: учеб. для студентов высш. пед. учеб. завед.: в 3 кн. Кн. 2. Психология образования. Москва: Просвещение: ВЛАДОС, 1997. 608 с.
5. 320. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.
6. Педагогика : учеб. пособие / под ред.: Ю. К. Бабанского. Москва: Просвещение, 1988. 479 с.

Гриценко Андрій Петрович, Сергієнко Володимир Петрович. Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності учителів історії у ході їх неперервної освіти

Авторами визначено шість організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності учителів історії у ході неперервної освіти. Звернено увагу на специфіку фахової підготовки учителів історії, особливості інформатизації сучасних закладів освіти, що з огляду на переведення джерел, літератури та інформаційних ресурсів у цифровий формат, збільшення ролі дистанційної форми опанування історії із використанням ІТ-технологій передбачає необхідність постійної самоосвітньої діяльності учителів історії.

Ключові слова: педагогічні умови, історія, професійна компетентність, майбутні вчителі, фахова підготовка.

Hrytsenko A.P., Sergienko V.P. Organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence of history teachers in the course of their continuing education

The authors have identified six organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence of history teachers in the course of continuing education. Attention is paid to the specifics of professional training of history teachers, features of informatization of modern educational institutions, which, given the translation of sources, literature and information resources into digital format, increasing the role of distance learning of history using IT technologies implies the need for continuous self-education of history teachers.

Key words: pedagogical conditions, history, professional competence, future teachers, professional training.